

Jordholderske; mere-end-menneskelig keren

Malou Juelskjær.

Malou Juelskjær. Aarhus Universitet. malou@edu.au.dk

Abstract

På 2.7 HA stubbemark som tidligere (ufrivilligt) har gjort tjeneste i den konventionelle, dvs. pesticid-baserede, landbrugsindustri, gør jeg mig erfaringer med at assistere mere-end-menneskelige processer med at bringe jorden ind i en anden væren: Et lille laboratorium for planetære problematikker og en myriade af entanglements, i alle de handlinger, som finder sted i relation til arealet. I artiklen vender jeg jorden igen og igen, og med et fokus på soil-care-relations undersøges bl.a. landbrugsjordens koloniale (nutids)historie. Feltarbejdet begrebssættes som 'økotone processer' og jeg afprøver 'jordholderske' som et flertalsbegreb for mere-end menneskeligt mellemartslige anliggender mellem jordvæsener og J/jord.

KEYWORDS: Jord, vand, keren, feministisk posthumanistisk tænkning, plantagiocæn, plantropocæn.

Artiklen vender og drejer hvordan man kan kere sig om, for og med J/jorden (Jorden (planetært) og jorden (konkrete arealer)), i prekære tider. Klima- og biodiversitetskriserne selvfølgelig J/jorden, rematerialiserer jorden og gør den uafgjort. J/jorden er skadet og i forskellige former for sammenbrud. Jord kan samtidig være et vibrerende, levende og livgivende stof. 'Genforvildning'¹ og regenerativt landbrug er praksisser, som søger at bearbejde skadede landskaber, skadede liv; plante-, dyre-, insekt-, svampe-, jorde-liv. J/jorden kalder på nye fællesskaber, forståelser og handlinger, og en række socio-materielle kollektive bevægelser (Ghelfi & Papadopoulos 2022) forsøger disse år at medvirke til planetære og lokale ændringer, ved at virke med jorden – alt imens der arbejdes på at bevirke nye natursyn, at undersøge hvad mellem-artsrig-retfærdighed kan være, samt hvordan vi kommer i nærheden af retfærdighed i henseende til den geopolitiske akse Det Globale Syd/Nord. Sådanne materielle, sociale og politiske undersøgelser og jordbearbejdelser bevidner, at det, at kere sig om og med Jorden, at håndtere – at virke med - jord, involverer specifikke jord-ontologier, natursyn og praksisser for, hvad det kan indebære at kere sig. Artiklen bearbejder disse hensyn via en case, hvor en forening (*Skovgro*) har erhvervet et stykke landbrugsjord, som skal omdannes til natur/skov. Foreningen omlægger landbrugsjord på arealer, hvor (drikke)vand er truet, og har sideløbende formål om at skabe viden, sansning, læring, fællesskaber, kunst, debat, handleevne i relation til natur.² J/jorden er artiklens hovedfokus, og herigennem udfoldes forskellige men intra-agerende elementer, som hver især lægger lag til praksisser for kerens mere-end-menneskeligt. _

Artiklens gang og (videnskabsteoretiske) tilgang

Først præsenteres en mere-end-menneskelig, feministisk posthumanistisk drejning af begrebet omsorg/kerens. Det skal hjælpe med at åbne problematikken i det at interessere sig, tage vare på og lade sig lede af J/jord. Jeg er inspireret af

Maria Puig de la Bellacasa arbejde med at tænke jord og omsorg gennem hinanden, praktisk, etisk og spekulativt. Hun skriver, at "[h]uman-soil relations of care and soil ontologies are entangled. What soil is thought to be affects the ways in which it is cared for, and vice versa, modes of care have effects in what soils become" (Bellacasa 2017, 170). Denne gensidige skaben³ af jord og kerens er i fokus i analysen, hvor et areal undergår en transformation fra landbrugsindustri til natur/biodivers væren.

Artiklen tråder nogle af J/jordens forbundetheder af tider, steder, stof, mening, handling. Trådningen går via et grundspørgsmål om, hvordan man kan begynde at kere sig, mere-end menneskeligt. Formålet er at vende jorden igen og igen, og invitere læseren ind i forskellige men intra-agerende (sam-skabende) elementer, der involverer økosystemer, kolonihistorie, lovgivning i relation til jord, plante-processer, 'bidtrykket på arealet', ejendoms-logikker, drikkevandsprøver, osv. Det er en analysetilgang, hvor arealet (Vallestrup) bliver et analytisk fænomen (Barad 2007). Fænomen begrebsætter, at enheder (et 'areal', eller 'køn') er fortløbende processuelle, relationelle materialiseringer. Det analytiske arbejde indebærer at tråde materialiseringer og deres specifikke skabende-grænsesættende materielt-diskursive, multi-temporale og spatiale forbundetheder.⁴ Denne 'fænomen-grafering' (Juelskjær 2019⁵) er en *performativ* kortlægning (ikke en repræsentation) af forskning-og-felt. Fænomenet og -graferingen skal forstås ethico-onto-epistemologisk (Barad 2007), og dette begreb markerer u-adskilthed – og stadig tilbliven - af væren/verden og viden, hvor forskning og forsker også konstitueres – og mulighedssættes/ansvarliggøres/response-abiliseres – i og af processen.⁶

Jord-og-menneske processer har til alle tider været i prekære udvekslinger, altid forviklet, forbundet og transformerende. Det skrald – eller rettere de industriskabte kemiske monstre - vi hælder i naturen, indoptager vi efterfølgende selv; der er i den forstand ikke noget ontologisk udenfor: 'Natur' og 'vi' er ikke afgrænsede enheder, men forbundne tilblivelser. Samtidig er 'vi' en

problematisk betegnelse (de la Cadena 2019); ansvar og effekter er uretfærdigt distribueret (se fx *Pollution is Colonialism* af Liboiron 2021, og jf. nærværende tidsskrift-temanummer). de la Cadena påpeger eurocentrisme og en epistemisk racisme: "It seems almost impossible to imagine a response to the ecological crisis that does not take the world that is responsible for the plausible destruction of the planet as the exclusive starting point in a conversation about the current condition of the planet" (Blaser and Cadena 2018, 3). En intersektionel tilgang må til, også i relation til økologiske kriser (Lykke 2009).

Jeg introducerer økoton (fx Holland et al 1991) som feltbegreb. En økoton er et biologisk begreb for en blandingszone (fx en strandkant, et skovbryn), et sted, hvor forskellige zoners liv flyder gennem hinanden og laver liv i det liminale. Begrebet bliver også brugt udvidet og metaforisk (Neimanis 2019). Økoton som feltbegreb hjælper (begrebsligt og praktisk) med til, at jeg kan arbejde med J/jorden som et levende og bevægeligt, fler-artsligt, mange-stoffigt mellemværende. Et mellemværende for hvorledes det kan være muligt at kere sig gennem konkrete og glokale materielle praksisser i planetære kriser. Samtidig medgives og undersøges, at og hvordan forskningsarbejdet også fortløbende er - uintenderet men medskyldig - indviklet og impliceret i geopolitiske uretfærdigheder. Der er ikke nogen lige vej gennem den historisk aktuelle planetære misere.

Som overgang fra de begrebspræsentationer til resten af artiklen – det vil sige afsnittene med de analytiske trådninger - tegnes et lille billede af dansk produktionslandskab, som arealet er situeret i. Jeg afprøver også begrebet 'jordholderske' som et flertalsbegreb for mere-end menneskeligt mellemartslige anliggender mellem jordvæsener og J/jord.

At kere sig for, om, med

Det er ikke lige meget, hvordan man agerer i relation til J/jorden, som Bellacasa pointerer (2017). Man kan prøve med omsorg. Omsorgsbegrebet trækker en feministisk forskningstradition for at

analysere såvel kønnede arbejdsbetingelser som det emotionelle og mentale arbejde, der hviler på mennesker i såkaldte kvindeknoterede og racialiserede og socialklassede arbejde og livssituationer (fx *Kvinder Køn og Forskning 1997-2: Vel-færd, arbejde, omsorg*; Bellacasa 2017). Omsorg forstås ofte som noget, mennesker gør, i relation til andre mennesker. Fx at drage omsorg for nogen eller noget, hvor omsorgen er målorienteret, rettet mod at forbedre personens/patientens situation (Schrader 2015, 668). Man ved (eller tror sig vidende), hvad der er brug for, og der er komplekse asymmetrier i at gi/modtage.

Denne omsorgsmodalitet oversat fra menneske-menneske relationer til menneske-jord relationer (i artiklens empiri) kunne lyde: Der er noget jord, som via opkøb ændrer status fra landbrugsjord til 'natur' med henblik på gavn for biodiversitet og vand, og jorden tilplantes gradvist med arter, som fagfolk hævder fremmer det lokale mere-end menneskelige liv og heri jordens liv og kvalitet. Her handles kerende ud fra en forestilling om, hvad jord (og Jorden) er, og hvad der kan være brug for. Enkelt og målorienteret ("fix jorden"). Men måske er kerens/omsorg ikke ukompliceret - hvilket feministisk omsorgsforskning også understreger - og måske er det heller ikke tilstrækkeligt. Måske skal der begrebsjustering eller omtanke til, når omsorg er relateret til det mere-end menneskelige, når omsorg er flettet ind i forhold og materier, som indebærer multispatiale og multitemporale dimensioner og dynamikker, foruden også jordens og vandets organiske og uorganiske væsner ("critters" Haraway 2016) og slægtninge ("kin" *ibid.*).

Astrid Schrader (2015) foreslår en skelnen mellem "care for" og "(begin to) care about", foranlediget af hendes studerendes reaktioner på radioaktivt bestrålede, deformerede bladlus, i en undervisningssituation hvor temaet var videnspolitik i forlængelse af Chernobyl kernekraftkatastrofen. Hvordan skal vi dog bringes til at bekymre os om deformede bladlus, når der er så megen menneskelig lidelse? spørger de hende, og markerer, at mennesket har prioritet. Med 'at kere sig om' ("care about"), argumenterer Schrader for at bringe begrebet ud af arts-hierarkiseringen og at

gøre mere-end menneskelig kerens mulig. Her kan du ikke nødvendigvis umiddelbart forestille dig, hvad der er brug for; måske skal ændringen eller håndteringen (omsorgsarbejdet) foregå hos dig, ikke hos den/det andet. At kere sig *om*, er en proces, der indebærer en åbenhed og afventen, en art passivitet (ibid.). Det handler også om at lære at indstille sig til at kunne forholde sig til noget, man som udgangspunkt ikke kan identificere sig med – men som dog involverer affektive processer (Schrader 2015, 668⁸). Begrebsforskningen sætter også fokus på, at det ikke går an, at man først og fremmest forholder sig og reagerer med kerens, når der er en art(s) identifikation og et sæt af håndteringer tilgængeligt. Ved en afgrundsdyb afstand, hvor man ikke kan mærke/afgøre den anden/det andet, men netop registrere afstanden, kan man øve sig i "abyssal intimacy" (ibid.), altså, en afgrundslig intimitet.⁹ Det er både at strække sit sensorium samt at sanse og begribe dets begrænsninger. At være sårbar, afprøvende og justere sig og de netværker man bliver til og tilskrives agens igennem.

Jeg medbringer den grundlæggende (afgrundslige) u-afgørbarhed som en etik i arbejdet. Registrerer og beskriver (zoner af) u-afgørbarhed i mere-end menneskelige relationer, i multi-artslige ansamlinger ("multispecies assemblages" Haraway 2016) og relateringer. Zoner ('økotoner', se nedenfor), hvor hvad der er brug for, også er omskifteligt og betinget af hver intra-aktion (Barad 2007). Når fænomenet ikke kan endeligt afgøres, må man arbejde prøvende og i mange retninger. Undersøge hvad der kan være brug for i de specifikke intra-aktioner, i et (bevægeligt, mangefacetteret) fænomen, som er viklet sammen med (og reagerer på og med) menneskeskabte planetære kriser og disses vildtvoksende effekter og uretfærdighedsproduktioner. I tillæg påmindes Léna Silberzahn, at "ecological justice" indebærer, at mennesker ikke alene betragter sig selv som "ecological caregivers, but also as care receivers from more-than-human earth dwellers" (2024, 1). En tænkning, som udfordrer eurocentrisk ekceptionalisme. Der er meget at lære.

Felt og feltbegreb formgives

Det videnskabelige arbejde undersøger mere-end menneskelige processer i jord-arbejdet (relateret til en forenings transformation af landbrugsjord). En empiriproduktion uden fast grænse med et rummeligt arkiv: opslagsværk om trolddomsurter, samtaler med skovfoged, et internationalt netværk om soil-care, klimarapporter, interview med storbonde-onkel, billedmateriale, posthumanistisk/jordet autoetnografi, Vestsjællandsk kolonihistorie, lov-materiale, vandprøver og kortlægninger af grundvandsmagasiner, artsregistreringer osv. Alt imens orienterer jeg mig i nye fagdiscipliner.

Der er brug for et feltbegreb til forskningsarbejdet, og for tiden afprøver jeg økoton, som kommer af Øko: *hjem* og Tonos: *Spænding*. En økoton er at forstå som en transitionszone, et tærskelområde, hvor forskellige økologier, i forskellige spændingsforhold, flyder gennem hinanden og skaber transformationer og differentieringer. Det giver mening at tænke felt-og-forskning som formgivning i og af et sådant tærskelområde (både i biologi-faglig og i metaforisk forstand). Astrida Neimanis skriver:

Økoton. Vi må lære at være hjemme i mellemrummets skælvende spænding. Intet andet hjem er tilgængeligt. I-mellem natur og kultur, i-mellem biologi og filosofi, i-mellem mennesket og alt det, vi støder ind i, alt vi desperat afskærmer os selv fra, alt vi kaster os selv ind i, forlist og dumdrigt, iagttagende, forbløffet, idet vores hud bliver tyndere. (2019, 21).

Måske kræver det lidt tyndere hud at skabe ansatserne til et mere-end menneskeligt sensorium og fler-artslig slægtskabs-gørelser (knyttet til arealet). Tyndere hud for at forestille sig – og bidrage til - tilstrækkelige handlinger, etikker/kerens, politikker og modpres. Tyndere hud til at registrere sig som jordboer med alt andet jordboende. En økoton er et sted for udvekslinger mellem væsner og slægtskabsformer (jord-og-menneske processer har til alle tider har været i prekære udvekslinger, altid forviklet, forbundet og emergerende). Et sted for en stadig knytten-an og knytten sig

til. Udvekslinger i stadige forgreninger, vildskud, sammenflydninger. Hvor forskellige arter væver og samvæver forskellige tråde – hvor vind og regn trækker andre tider og steder gennem vævet. Nogle tråde forgrener sig hen over lange historiske og geologiske stræk. Nogle påkalder liv andre død. En økoton er ikke et stykke - eller tilblivelse af et stykke – ideelt og fredfyldt edens have. Tværtimod. "We must garden against Eden", understreger Natasha Myers (2018) idet hun udfolder tanker om det plantropocæne (ligeledes inspirationskilde i forskningsarbejdet). Her må man (forstå sit) sam-arbejde med planterne, man må "Con-spire with plants" (ibid.). Her samvæves 'konspirere' at være i ledtogt med samt 'at trække vejret sammen med'. Det betoner, at vi trækker vejret takket være og i udveksling med planteorganismene.

Med økoton kan man insistere på at holde åbent, at lægge til, engagere sig i zonens blandingsformer, ikke falde ned i én dimension. Det er at arbejde med terraformning i "n-dimensioner" (Haraway 2016), ikke endelige, fortløbende verdensgenererende. Hvor det ikke er ligegyldigt, hvad der blandes.

Forening og forskning arbejder sig ind i landskabet, er med til at ændre på landskabet alt imens landskabet ændrer os – alt imens jeg, med forskningens sensorium, registrerer disse rørelser. Arealet (Vallestrup) er mere-end et fysisk site. Der foregår en stadig terraformning. En væren og blive-til af og med i og gennem multiple, forbundne (stadigt bevægelige) tider og steder. Eller med Barad's ord: "Time-beings do not merely inhabit or take a place, but rather are of the landtimescape - the spacetime-mattering of the world in its sedimenting enfoldings of iterative intra-activity" (Barad 2018, 238-9). Forskningsarbejdet indebærer at holde hus (/jord) med disse stadigt emergerende forbundetheder af og i stadig og ombrydende terraformning ("landtimescapes" ibid.).

En kile i dyrket land (præsentation af et areal)

Skovgros (første) jordstykke er et 2.7 HA-areal, beliggende i Vallestrup ved Holbæk. En lille

rektangulær skive i landskabet. Et landskab der vidner om jordens mangefacetterede virke og status, og om hvordan produktionslandskabet forandrer sig: Mod øst og syd er jorden dyrket 'konventionelt', det vil sige sprøjtede marker og korn i snorlige rækker. På det sydlige stykke, på den anden side af landevejen, skal et solcellefirma muligvis 'beplante' arealet med paneler.¹⁰ Det er ikke populært i lokalområdet, og firmaet prøver at lave individuelle aftaler for økonomisk kompensation til boligejere for at bremse kollektiv modstand, fortæller en husejer. Seneste nyt er, at der måske skal plantes skov i stedet for solceller. Naboen mod vest er en lille fyrskovsplantage, hvor træerne er i færd med at gå ud. Et efter et vælter de ind på Vallestrup-arealet. Det er en gave, for det døde træ inviterer liv til (insekter, svampe) og beriger herigennem jorden. Mod nord græsser køer. Det er samtidig et areal, hvor mennesker med jagttegn udøver retten til at skyde dyr og vildænder, for fra tid til anden flænger geværskud luften. Nord-arealets skæbne er uafgjort, fordi kortlægninger af undergrunden viser, at der er råstofvindingsmuligheder. Lodsejeren vil gerne sælge, der er penge i grusgrav. Lokalmiljøet forpurrede planerne i forbindelse med høringsprocessen. En lille, lokal, sejr over ekstraktivismen. Men råstofefterspørgslen er uforstyrret. Region Sjælland beslutter sig for en revidering af Råstofplan 2020, og åbner dermed en ny ansøgningsrunde for råstofindvinding (beretter lokalavis d. 14/2-24), og med en høringsfrist på 3 uger, når lokalmiljøet ikke at opruste modstanden, så nu ser det sort ud – eller det ser ud til grusgrav, støj, møg og en fremtidig daglig færden af omkring 33 lastvogne. Vallestrup grænser op til tre af Fors A/S drikkevandsboringer. Boringer der, som så mange i det danske landskab, er på - eller klods op ad – landbrugsjorden (halvdelen af landets boringer er forurenede over grænseværdierne), hvor lovgivning, nølende, er på vej som påbud af beskyttelse (BNBO'er = boringsnære beskyttelsesområder). Fordi Skovgro har sat beskyttelse af vand i sine formålsparagraffer, kan man samarbejde med forsyningsselskaber og fonde om at opkøbe jord i relation til vandboringer og grundvandsmagasiner. Skovgro kiler sig ind i og former på produktionslandskabet. Fra at være

landmandens hvedemark skal arealet nu være til som mere-end menneskelige biodiverse processer samt besøges af mennesker, som har til hensigt at gå nysgerrigt og lyttende til værks og plante med hænderne, med en etik og praksis baseret på at 'assistere arealerne' i overgangen fra landbrugsareal til et biodiverst areal, der med tiden bliver til/springer i skov. Plantetilgangen er del af et paradigmeskifte, et brud med den plantagetænkning, som kolonitiden systematiserede og radikaliserede ('det Plantagiocæne'¹¹, som Haraway & Tsing 2019 kalder det – uddybes senere). Det er også et forsøg på en relativ menneskelig underordning. Eller, at gøre handlinger arealforbundne. Idet arealet skal ophøre med at gøre (ufrivillig) tjeneste i den agre planteindustri laves en ståstedsanalyse for arealets naturpotentialer.¹² I 'år 0' er kvaliteternes set i et biodiversitetsperspektiv få, og skovfogeden betegner jorden som 'gold og steril'. Men arealet er ikke i år 0, tværtimod vidner lavpunktet om en lang historie af jordbearbejdning. I 1680'erne blev det danske land(skab) udmatrikuleret, her er Vallestrup registreret som landbrugsjord. Holbæk Museums afdeling for kolonihistorie viser desuden, hvordan områdets godsejere havde handels- og plantageaktiviteter i Dansk Vestindien (uddybes senere). Plantage- og industrisporene vidner om, at skaderne er dybe. Partiel interesse og partiel forståelse af hvad der tæller for jord og liv. Frem til "gold og steril". EU har lavet et første "soil directive", et forsøg på at modvirke (specifikke aspekter af) situationen. Et direktiv til at monitorere jordens 'helbred'.¹³ Der tages dog ikke livtag med de dyrkningsparadigmer, kapitallogikker og deres historiske og fortløbende spor, som er medproducent af problemerne (det Plantagiocæne, det Kapitalocæne, Agropedogenese¹⁴, neo-kolonialisme). Der er mange tider, mange lag i jorden, som må vendes, når man skal kere sig om tider, der kan komme, og jord(-liv), der skal trives.

Jordholderske

I samklang med et anderledes jord- og natursyn arbejder jeg med ideen om, at man kan agere *jordholderske* fremfor det menneske-centrerede og

potentielt ekstraktive jordbesidder. Jordholdersken er inspireret af Vandana Shivas tekst *Oikonomia: at bringe økonomien tilbage til Jorden* (2022). Ordet økonomi har rod i det græske 'oikos': hus, familie, husholdning, bolig, leveområde.¹⁵ Shiva påpeger, at økologi, økonomi og køn er forbundet med konstruktionen af hjem, idet økologi/oecologia kommer af samme ordstamme som oikos, og antyder et natursyn, hvor "de levende organismer på jorden dannede en samlet økonomisk enhed i lighed med en husstand eller en familie, der bor tæt sammen" (2022, 10). I lyset af klodens begrænsede 'ressourcer' og den u-bæredygtige og ekstraktive omgang hermed, åbner Shiva økonomibegrebet for at undersøge og gen/omvikle det.

Med 'hjem' som metafor både for økologi og økonomi var der ikke noget hierarkisk skel mellem hjemlig produktion og produktion af varer til udveksling og handel. Der var heller ikke noget skel mellem naturens økonomi, opretholdelsesøkonomien og markedsøkonomien". (Shiva 2022, 10-11). "I dag er økonomien kommet på vildspor. Den er blevet defekt [...] Den skal bringes tilbage i Jordens tjeneste i overensstemmelse med økologien, Jordens love". (ibid, 3)

Oikos, husholdningen, må altså bringes hjem til Jorden, og må bringes i plus.¹⁶ Men, hvad er hjem? Hvem er hjem et hjem for? Hvem og hvad regnes med, når husholdningen skal balancere? Hvilke grænsesættelser og åbninger skaber hjemmet? Hvilke kønnede, klassede, racialiserede hierarkiseringer? Shiva undersøger geopolitiske og globale u/retfærdighedsproduktioner. Problematikker, som man må forstå sig forbundet med og forpligtet på, når man omlægger landbrugsjord til natur inden for Danmarks geografiske grænser. Ydermere indebærer Shivas tilgang en mere-end-menneskelig arealforståelse: Jordboere (og jordholdersker) er ikke kun mennesker men alt levende. Når jeg argumenterer for jordholderske, og ikke at holde hjem, er det fordi husholdersken har konnotationer af tæmning af hjemmets indre, af renholdning, rytmer, grænsesættelse og dikotomier af privat/offentlig, hjem/arbejde - foruden diverse

kønnede og kønnende konnotationer. For ikke at gå i et med disse husholdningens selvfølgeligheder foreslår jeg begrebet jordholderske, inspireret af Shiva og med en parallel etisk fordring om at bringe økonomien tilbage til J/jorden.

En måde at bringe økonomien og menneskelig aktivitet tilbage til J/jorden, er at opøve kapabiliteten til at assistere jorden (blive jordens assistent – altså, det er jorden, der holder, giver, skaber). Hvordan ved man, hvilken assistance der er brug for? De overordnede linjer lader sig trække, men i det specifikke viser det sig lidt mere mudret. Når hænder forbinder sig, knytter sig til spæde, plantede træer, melder der sig et affektivt arbejde, i det hjorte gør, hvad hjorte gør: spiser træernes skud og beskadiger barken. Affekter igangsætter overvejelser over hegning af arealet, overvejelser som er konkrete (og måske i nogle ører trivielle), men som samtidig rummer alle grundproblematikkerne om natursyn, agens og vilje, i relation til det mere-end menneskelige: Hvilke grænsesættelser og hierarkiseringer finder sted, hvem-hvad bliver subjekt i kerens, hvem, hvad afgør? Områder af tidsler kan aflæses som en 'risiko' ift. potentiel artsdominans over arealet og dermed mindre biodiversitet ("kan/skal tidsler 'bekæmpes'"). Tidsler kan fx give ly for de ege-agern som sås¹⁷, for hjortene bryder sig ikke om at gå i tidslerne ("kan tidsler 'trimmes'"). En tidsel er rodfast, men bevæger sig med vinden via sine fnuglette frø. Man kan ikke gribe dem i luften, de skal gribes før. Man skal være på arealet til rette tid, i rette (besøgs)rytmer; tidsler-frø-vind, derimod, er i et uafbrudt (areal/jord) sam-liv. Man må bøje sig, fylde lommerne med tidsel-frøstande, og ellers lade leve, åbne hånden. Begejstring over sommerfugle, insekter, urter og arter – blandet med gys over, at knolde af frisk jord, som ved første øjekast (for byboeren) ligner muldvarpeskud ("jubii, de vender og ilter jorden, velkommen kære kin") nok var mosegrisespor ("åh nej, de spiser de nye planters rødder"). Økotonen væver konkrete og affektive processer, og en jordholderskes kerens må derfor – i menneskeversionen – tillige indebære detaljerige registreringer af menneskelige viljer til at (undlade at) handle. Man må oparbejde en kapabilitet til at tøve, afvente og undlade/justere handlinger ved at involvere sig,

tage bestik af, og lytte til, landskabets flora, fauna, insekter, dyrespor, 'bidtryk' mv. - vare sig mod nye artshierakiseringer og bevæge sig i 'afgrundslig intimitet' (Schrader 2015).

Overvejelserne vidner tillige om et arbejde, som rummer vilje til at virke (at tro sig biodiversitetsfremmende), en vilje til at forsøge at inddæmme (tro sig medstyrende). Et arbejde i skrøbelige og famlende balanceringer i henseende til det mellem-artslige liv. Et ubekvemt spørgsmål er, i hvilket omfang det er muligt at handle sammen-med fremfor *henover* og *på*? At assistere er at underordne sig – og/eller at spørge først. At lade sig føre gennem at indoptage (erkende) grundlæggende udvekslinger i økotonen, som man er del af og planetært udleveret med. I økotonen må huden blive tyndere (Neimanis 2019). Natasha Myers foreslår, at man allierer sig med planterne, netop ved at fremme, assistere og lade være (i citatet dog i henseende til planter i bymiljøer):

Your job in the Planthroposcene is to stage plant/people conspiracies to keep this planet livable and breathable. Your primary commitment will be to support plant growth. Everywhere. Start by letting the plants grow where they want to: let them break through the concrete; root into every fissure and surface (Myers 2018, 61).

At være med til at holde jord indebærer at udvikle et plantropocænt sensorium. Det er dermed også at registrere affekterne og bearbejde viljerne til at regere eller tro sig som regerende. At spørge konkret, ved hver aktivitet: Hvad indebærer det, hér, at assistere jord? Hvad vil mon jorden? Hvilke andet-end-menneskelige, organiske som uorganiske væsener (og sam-flydende, økotoneprocesser) er allerede i færd med at gøre sit/deres (agere jordholdersker)? Hvordan gå *med* og ikke gå i vejen? Gøre sig nysgerrig på og genåbne de løbende grænsesættelser (i relation til planter, dyr, organiske processer, vildt-hegn osv.). Gøre Antropos mindre, men gøre mere, andet: vikle sig i multiartslige ansamlinger og erfare udleveretheden i disse jordholdende-slægtskaber. Forholde sig på én og samme tid meget konkret (måske trivielt) og

spekulativt/(natur)filosofisk. At skrive alt imens, for at have en etnografi og et arkiv, der gør det muligt, vedvarende at tage stilling til både blindheder og romantiseringer. Gøre sig tilgængelig for udfordring, omstyrning. Igen og igen tage ved lære.¹⁸ At gøre jordholderske er et flertalsbegreb for mere-end-menneskeligt, mellemartslige anliggender mellem jordvæsener og J/jord - i stadige, vaklende forsøg, hvor agens og sam-arbejde er i vedvarende ('flerstemmelig') tilblivelse. Det er J/jorden, som holder.

Keren som 'tai-chi'

Selv i lille skala (2.7 HA, ca. 7 fodboldbaner) er det ikke lige meget, hverken konkret eller som et laboratorium for tænkning og ombearbejdning, hvad og hvordan man kerer sig i relation til jord. At assistere jord i større skala end en baghave/baggård kræver, i dansk kontekst, at man erhverver sig retten til (at gøre noget med) et areal. Man må eje (besidde). Men man kan ikke uden videre komme til landbrugsjord, hvis man ikke i forvejen er – og ikke har planer om at blive - gårdejer. Love beskytter arealers status som landbrugspligtig. Foreningen Skovgros arbejder med at blive godkendt til at købe og eje jord går via vedtægter, som definerer foreningen som almennyttig (ikke erhverv). Arbejdet går videre omkring advokatbistand, ansøgninger til SKAT og landbrugsstyrelse om tilladelse til opkøb af landbrugsjord uden ejendomme. 60% af Danmarks areal er opdyrket land, og på hovedparten dyrkes foder til "produktionsdyr" (en landbrugsejer er desuden for 90% vedkommende en mand).¹⁹

Hvordan blev det mon sådan? Én fortælling om jord-ontologier, natursyn og herskerstrategier væver en tråd gennem matrikuleringen af det danske areal i 1680erne. Matrikuleringen var forudsætningen for, at kong Christian V kunne udskrive og inddrive skatter (Pedersen 1975). Kongens Rentekammer definerede metodikken for hvorledes værdi skulle opmåles og vurderes. De stadfæstede matrikelværdier blev anvendt som grundlag for beskatning af fast ejendom frem til 1903. Alle arealer fik vurderet sin jordkvalitet, kategoriseret

som "god", "middelmådig" og "ond". Ved ond jord har man en "slet mark" som giver "liden Grøde og tit Misvækst" (Pedersen 1975, 32). Jordtypens ringe afkast har industrialiseringen af landbruget relativt modvirket (pesticider, gødning). Til gengæld er jorden i stedet for ond, nu, som følge af dette produktionsparadigme/håndteringen af jorden, at betegne som "gold og steril"²⁰ (Skovfoged, interview).

Jorden bliver objekt i økonomisk udmåling og udveksling knyttet til specifikke menneskehensyn og ageren: i 1680erne var det kongens penge-økonomiske formåen. Matrikuleringen omfattede også skovene, et skovareals "Skyldværdi, og derigennem dens Skatteevne" blev opgjort som: "[...] Brugsværdien, om det Antal Høveder eller Svin der kan faa deres aarlige Næring paa disse Arealer." (Pedersen 1975, 24). Skovværdi målt i husdyrs (!) foder: "32 Svins Olden til 1 Td. Hart-Korn" (ibid., 32), samt i forhold til materielt afkast såsom hø, gærdsel, bygningstømmer og brændsel. Blikket på og værdisætning af 'natur' var altså dens tjeneste/ressource i husholdet, lokalt og nationalt.²¹ Igen, jord- og natursynet er (gennem matrikuleringen) knyttet til ekstraktion/ressourceudnyttelse og økonomisk udveksling/akkumulation.²² I 2024 er der prisstigninger på landbrugsarealer. Objektet jord bliver også til gennem dynamikken udbud/efterspørgsel. Energisektoren har brug for arealer - nu skal der gro solceller/strøm på jorden. En tidligere liberalisering af landbrugsloven åbnede til udenlandske kapitalfondes jordkøb.²³ Virtualitet er en del af jordens økonomi. I juni 2024 kom 3-parternes udspil/aftale for CO2 regulering og varslede en jordfond, som også medvirker jordprisstigninger.

Det kan anskues som et subversivt arbejde at – via borgeren/foreningen og dens samarbejdsrelationer – købe jord for at fælles/fælled-gøre. At ændre på hvad det vil sige at eje. At annullere den kapitalistiske ekstraktion og 'gold-gørelsen' af jorden (subversivt, relativt betragtet. I planetær skala ville beløbet gøre større gavn som sikring af fx tropisk regnskov. Det er et af projektets Global-Nord-akilleshæle²⁴). Samt at få tinglyst arealet til ny matrikulær væren som 'natur'. En (romantisierende) udlægning kunne være, at foreningen

køber jorden tilbage til naturen, men der er stadig et ejendomsforhold og et possessivt pronomen: Nu er jorden i *foreningens* hænder. Juridisk betragtet er hvad den *gør/ikke gør* med jorden defineret i samarbejdsaftalen mellem forening, Fors A/S og Dansk Økojord. Indenfor dette fællesskab bliver foreningen med-jordbesidder(holderske), en specifik manifestation og forvaltning af (historisk specifikke, situerede) privilegier. Man kan sige, at foreningen og dens økonomiske samarbejdspartnere bruger pengeøkonomi til at 'bringe' jorden ind i andre livsomstændigheder og andre økonomier. Økonomier, som blandt andet opskriver værdien af ikke-menneskelige arter, (mikro)organiske processer og vand. At 'bringe' jorden ind i en anden tid, tidsregning og rytmer, hvor den ikke længere bestandigt skal yde i en lineær ekstraktiv produktion. Med det (delvist) subversive arbejde er der tale om kerens som en art pengeøkonomisk tai-chi (at bøje og omdirigere energien), hvor energien omdirigeres fra ekstraktivisme til regenerativ jordværen, hvor jorden bliver hjem for de arter, der plantes og de, som selvsås, hvor jorden bliver livfuld - frem for gold og steril.²⁵ Og hvor der videre må arbejdes på kerens for geopolitiske forbundetheder med andre jorde og jordboere.

Keren i/mod plantagens spor: at vedgå sig arv og gæld

At assistere jord kræver (og er en fortsat øvelse i) at få sans for jorden. Man kan plante træer med forskellige opmærksomheder. Hvis fokus er på CO2 reduktion, altså atmosfæren/luften over jorden, bliver træerne først og fremmest middel til at forbedre luftens kvalitet og at bremse accelerationen af temperaturstigningerne. Det vil sige, flest mulige træer på et areal og træer med høj CO2 bindingskvalitet og med kvalitet i henseende til træindustri.²⁶ Sådan skal *nogle* arealer måske forvaltes. Men denne træer-mod-CO2-optimisme forslår ikke. Dels er der ikke arealer nok, dels kan det ikke alene bringe planeten ud af misæren med temperaturstigningerne – der skal systemiske forandringer til – forandringer som samtidig fremmer global retfærdighed, og stopper ødelæggelser i

det Globale Syd osv. Der er ydermere det problem, at med en entydig CO2-skov fortsætter man i plantagens spor; en fortsættelse af en monokultur, nu med træer fremfor hvede. Andre dyrkningsformer og planteparadigmer må til, hvis arealer skal fremme et diverst mere-end menneskeligt liv i, på og over jorden; hvis mennesker skal gå mindre i vejen for planetens liv. Skovfoged Asger Hansen, rammesætter (for foreningen) arbejdet væk fra den jord/stubbemark, som han betegner som:

"et voksemedium beregnet til planteavl. Den [jorden] er gold og steril. Den skal beriges i forhold til det man ønsker at skabe her. Med biodiversitet er nøgleordet kontinuitet, altså tid. Hvis du virkelig ønsker at skabe en biodiversitet, der er så rodfæstet som muligt, så er det en proces, der kræver tid. ... en måde at tænke på skoven som i jorden først, og så træerne, er en meget mere dynamisk og organisk måde at plante skov på". (Hansen 2023²⁷)

At assistere jord i at gå fra gold og steril til at komme til live igen er at agere som midlertidig med-virkende og med-formgivende. Det er at 'vedgå sig arv og gæld' fra plantagen (Wynter 1971), fra landbrugsindustrien, både konkret og lokalt og historisk og transnationalt (det vil i denne sammenhæng også sige i henseende til kolonihistorien. Uddybes senere). At vedgå sig arv og gæld er en betegnelse fra en ikke længere gældende arveretspraksis: For at få adgang til arv skulle man vedgå, at hvis arven efterfølgende viste sig at være gæld, ville man hæfte for denne. Det vil også sige, at hvis man sagde 'nej tak' slap man for generationernes arv. Denne retspraksis rimer alt for godt med den tilgang til at 'gældssætte' og 'takke nej' i henseende til naturen/J/jorden – og til jordboere andre steder og andre tider - som har stået på i generationer. Alt imens man er løbet fra gælden, er gælden løbet gevaldigt op (jf. antropocæne kriser, inter-generationel- og global uretfærdighed). Etikken må være at efterlade (til kommende tider) det, man har i hænderne, i bedre stand end man fandt det (Juelskjær 2024). Vel vidende, at skader og skadesvirkninger er fortløbende og at ens

medvirken som borger i det Globale Nord er vidt forgrenet og at gældsspørgsmålet også må skubbes 'op' for iværksættelse af systemisk forandring, nationalt og over-nationalt. At indgå i økotone processer indebærer at vedgå sig arv og gæld. Aktivt arbejde med at nedbringe gælden. Holde sig ydmyg, handle og plante til mulige fremtider, leve-lige økosystemer. Plantagens paradigme var en radikal simplificering af hvad der må leve; nemlig alene det, som skønne(de)s at fremme produktio-nen. En radikal indstiftelse af menneske-vilje til at forvalte liv/død, og større og større enheder for 'ra-tional drift'. Det danske landskab ændrede sig op gennem industrialisering og modernisering. Væk med markhegn osv. alt det, som gør maskiner-nes kørsel besværlig. 'Forædling' af sorter, sprøjte hvad der sprøjtes kan.²⁸ At bevæge sig igennem et dansk landskab er at bevidne landbrugets (g) rådighed. Rådighed over arealer, over liv og død, over luft og atmosfære: i luften svæver gyllemo-lekyler, men også den hauntologiske tilstedevæ-relse af alle de væsner – insekter og andre arter - som burde være. Hos en erhvervskonsulent, som arbejder på landbrugsområdet, lærer forenings-stifterne, at hvad angår køb og salg af arealer er landmanden orienteret mod 12-24-36: Bredden på landbrugsmaskinernes sprøjtearme foldet ud på marken. Arealet skal passe bedst muligt ind i dette regnestykke, for at det er attraktivt for lods-ejeren at frasælge områder berørt af vandborin-ger. Hvis det bliver for bøvlet at betjene markerne, er det ikke værd at sælge (og så kan man jo lade være, det er jo 'min jord'). Denne oplysning efter-lader mig i en sær stemning. Det er et urovækkende, 'godt' empirisk eksempel på produktionsparadig-met, som positionerer sig så selvfølgelig som overordnet grundvand, vandløb, det kystnære liv, insekterne, borgerne, fremtidigt liv. Love designet på partielle præmisser, interesseorganisationer og politikker, grænse-vogter vedvarende forholdene og modarbejder grundlæggende omlægninger af industrien.²⁹

The plantation was precisely the conjuncture between ecological simplifications, the discipline of plants in particular, and the discipline of humans to work on those. That legacy,

which I [Tsing] think is very much with us today, is so naturalized that many people believe that that is the meaning of the term agriculture; we forget that there are other ways to farm. (Haraway & Tsing 2019)

Begrebet Plantagiocæn fremhæver at og hvordan landbrugsindustrien har afstedkommet masseudryddelse af biodiverse områder til fordel for monobeplantning (plantagen), og at planta-gerne netop (historisk og fortløbende) er knyttet til europæisk imperialism og -kolonialisme, som indebar transatlantisk slaveri, ekstraktion af natur-ressourcer og viden, folkedrab foruden destruk-tion af biodiverse områder og skabelse af planta-gen (sukker, kaffe mv.). Tsing pointerer, at selvom plantageontologien stadig har et fast greb i dyrk-ningsformerne, kan man gøre noget andet.³⁰ Man kan fx tænke og praktisere *regenerativt*, hvilket indebærer at tænke og praktisere på måder, hvor man giver mere tilbage end man tager.³¹ Et andet begreb, en ganske anden ontologi. Som kerer sig om tider, der skal komme og om liv i bredere for-stand, hvor jordboere indbefatter alle jord-væsner. At lave rum og tid til liv.

Ansvar for og med handlinger g(l)emt i jorden

Der er mere til spørgsmålene om skader og (g)rå-dighed. I Kong Christian V's matrikulering af 1682 er Vallestrup at finde under Asminderup Sogn, Holbæk Amt. Der er anført 3 gårde med produk-tion/værdi 30,47 Hartkorn/tdr. og areal på 151,1 TønderLand (Pedersen 1975). Hvilket gods hørte gårdene og jordene mon under, hvilke spor ligger i jorden i Vallestrup (i foreningens 'varetægt')? I 1600tallet var man i færd med kolonisering af det 'Danske Vestindien' med en omfattende planta-ge-gørelse til følge.

The term plantation for me [Tsing] evokes the heritage of a particular set of histories involving what happened after the European invasion of the New World, particularly in-volving the capture of Africans as enslaved

labor and the simplification of crops so as to allow enslaved laborers to be the agricultural workers. (Haraway & Tsing 2019)

At kere sig i relation til jorden er også at åbne for de mange temporaliteter og handlinger i og gennem tid, som jorden er kultiveret med, som den har bevidnet. At (med-)holde jord er at udvise interesse og gen/fortælle begravede historier, historier som tager os "into that discipline-of-people/discipline-of-plants conjuncture" (ibid.). Vestsjællands Museum i Holbæks afdeling for kolonihistorie har en kortlægning af områdets (daværende) godser og disses engagementer i plantager og i handel. Et kommende arbejde må læse kolonisporet med sporet om jordeje, jordreformer, love der regulerer jord og regulerer mennesker i koloniperioden og den samtidige forandring og plantage-gørelse af jord i Holbæk-området. Følge varer, værdier, jorde, samt praksisser og logikker og landskabsformninger mellem de to lokaliteter (og samtidige formninger af specifikke former for magt og vold i relation til jord, produktion, værdi. Slavegørelse i Vestindien. Hånds-og-halsret og stavnsbinding i DK).³² Vestsjællandske godsejere havde indflydelse i statsførelsen, i lovudvikling foruden i drift af jord og mennesker. De havde aktieandele i Vestindisk-Guinesisk Kompagni og Plantagedrift. Nogle familier erhvervede selv og drev plantager, der var rejser frem og tilbage mellem Vestsjælland og Caribien. Der er (igen) arv og gæld at trække frem, der er tid og historie i jorden i Vallestrup. Det er et fortløbende arbejde og en søgen efter retfærd; at ikke lade fortiden være, at grave historierne op af jorden, at fordoble museets historier ude på arealet, lægge flere fortællinger til; et vedvarende arbejde alt den stund at 'dansk tilgang' til sin kolonitid er, at den – og ansvar relateret til den - hører til i fortiden (Juelskjær 2019, Belle et.al 2019). Hvorimod caribisk tilgang fx er:

"You do not have the right to significantly participate in the destruction of a people for 300 years and then just walk away. That is wrong. Should Denmark lead the way in making amends? I think it should".³³

Vedgå sig arv og gæld. Og gen/skabe agens tværs gennem tider, fx fortælle om de plante/urte/grønsags/haver, som slavegjorte skabte og dyrkede ved deres beboelser på plantagerne, som skabte levegrundlag for mennesker under ulevelige vilkår samt refugium for biodiverse væsener og processer (Wynter 1971, Davis et.al. 2019). Centrale lag ind i begreb og litteratur i tilknytning til det plantagiocæne. I jord-arbejde arves densiteten – og den stadige tilblivelse - af fortider, nutider og fremtider. Det er at medvirke til at tage ansvar og kerer for ikke bare hvad der var, men hvad der også vil kunne blive, i alle temporaliteterne, i alle jordlagene.

At afmontere possessive pronominer

Flere temporaliteter, flere materialitetsformer og flere u-afgjorte spørgsmål om ansvar og retfærd knyttet til J/jorden. Artiklens sidste nedslag: At åbne forskning gennem foreningsskabelse er også at blive filtret sammen med ens samarbejdspartneres verdensgørelser. Forsyningsselskabet skal beskytte drikkevandet og har virksomheds-slogans som "Vores vand, vores ansvar". Det er rigtigt og vigtigt, samtidig er der noget med det possessive pronomen, som kradser i forskerens posthumanistiske sensorium. Hvilke grænse-dragninger er der i en sådan etisk fordring?³⁴ Foreningens naturbestræbelser – og samarbejdet med vandforsyningsselskaber - er forbundet til landbrugets (velkendte og veldokumenterede) skadesvirkninger og det at afbøde disse. Det samfundsmæssige og politiske fokus er rettet mod drikkevandsboringerne dvs. de jordområder af landbruget med kildepladser (såkaldt BNBO'er) og sekundært det grundvandsdannende opland til vandboringerne, og på hvilke stoffer man måler i vandet og disses grænseværdier. Vores tid er Antropocæn: der er spor af menneskehandling alle vegne, også i vandet – og tiden er antropocentrisk: der er en menneskecentreret optagethed af, hvad vandet (først og fremmest) er for os, for mennesket.³⁵ Vand bliver til 'menneske-vand' (i EU's drikkevandsdirektiv hedder det "water intended for human consumption"). Monitorering af vand handler

om menneskelige helbredshensyn og om i tide at opdage effekter af menneskehandling. ³⁶ Pesticidrester mv. bevæger sig med regnvandet, ned gennem jordlagene, over tid. Det kan tage årtier at nå grundvandsmagasinerne. Jordens beskaffenhed (er den sandet, leret) og dens agens som filter, gør også sit, i forhold til hvordan historien ender. Det er almen viden – men også en ethico-onto-epistemologisk (Barad 2007) pointe: Selve materialiseringen af vandets beskaffenhed sker via tid-handlinger-jordtype-regnmængde-mv. Vandet på vej til grundvandsmagasinerne er ontologisk u-bestemt (ender det som forurenede drikkevand eller gør det ikke). Landbrugets sprøjtehandlinger handler, lang tid efter markkørslen. De er stadig på vej til at materialisere sig, enten fortyndet til ubetydelighed eller som et sundhedsproblem. (Frem)tiden er u-bestemt, men ikke arbitrær. Vandet bærer på handlinger, vandet materialiserer specifik tid. Fremtiden afgør, i hvilket omfang fortidens landmand var/er en skurk. Enhederne grænseværdier, pesticider og drikkevand opstår som effekt af intra-aktioner, hvorigennem jord, landbrugsindustri, sprøjtegifte, menneskekroppe, måleinstrumenter, regnvand såvel som planter og insekter m.m. sammenvæves og adskilles/grænsesættes, specifikt, med specifikke effekter. Grænseværdi er en verdensgenererende praksis, som grænsesætter natur og kultur i relation til hinanden og ikke mindst sætter noget inden for og uden for fare: Det underliggende spørgsmål er ydermere, hvem og hvad skæres indenfor og udenfor fare og beskyttelse? Vand er mere end 'menneske-vand'. Vand udvaskes fra sprøjtede og kunstgødgede marker til søer, vandløb og havet. 'Natur' bliver løbende til og konditioneret sammen med industri/menneskeliv. Keren må overskrive skellet vand/menneskevand, så alle levende organismer tæller som 'kroppe-af-vand' (Neimanis 2019), og politik genereres ud fra det grundvilkår, at alle kroppe er permeable og -ulige, u-retfærdigt - forbundne (Juelskjær 2024).

Økotonen får et specifikt vertikalt snit med det vand, som løber ned gennem jorden. Til-løber det reservoir af liv, som vi kalder 'grundvandsmagasiner'. Med (vanligt) menneskecentreret fokus kan man se for sig, at jorden har skabt et kammer til vores vand, hvor det blot venter på, at

landets forsyningsselskaber hiver det op til vandværkskunderne. Hvad de færreste kunder nok er opmærksomme på, er, at kammeret er livfuldt. Her finder komplekse mikro-biologiske livsprocesser sted. ³⁷ Kammeret er et 'levende noget', og kvalitetene og specificiteterne af dette noget er vi (og alt mulig andet liv) afhængige af, for at leve. Igen, det mere-end-menneskelige varetager omfattende kerende jordholderske-arbejde; mennesket er modtager af kerer (Silberzahn 2024).

At samle på (og opsamle) kerer

"Plants live on land because fungi made soil by digesting rocks" (Tsing 2015, 22). Det er et sted at knytte an. At prøve at sanse lange geologiske stræk, og mennesket som art i og med disse (Juelskjær 2023). Til at tippe punktet for hvem og hvad, der er center, puffe til den hang til menneskelig ekceptionalisme, arts-overordning og eurocentrisme, som mudrer og accentuerer arbejdet med at begynde at kere sig i en mere-end-menneskelig verden.

Artiklen har således påbegyndt at 'vende' J/jorden ved at afprøve måder at kere sig som specifikke materielle praksisser med en mere-end-menneskelig sensibilitet (det være sig i mere-end-sociale kollektive bevægelser som i forskningspraksisser). Vende J/jorden for at vise og underminere reduktionistiske forståelse af J/jorden som ressource (Bellacasa 2017: 170), og for at (påbegynde) at træde forbundetheder, som skitserer behov for kerer i en tid, hvor den stadige produktion af u-retfærdigheder kan opleves som afgrundslige.

I økotonen må alle huder blive tyndere, for at der kan kultiveres økologisk onto-politik. Et fortløbende arbejde med at skitse på translationer mellem såkaldte skalaer, ujævne tider, rum, organismer. Ikke for at glatte afgrunde ud, men måske for at anslå muligheder for at væve med en afgrundslig intimitet. Lytte, stille spørgsmål, forholde sig til svar, skabe nye anledninger, gøre sig mindre/andet, tage bestik, translaterer tegn. Arbejdet som/med en økoton i stadig tilblivelse, hvor både forgangne og mulige kommende tider

og handlinger blander sig. Fænomenet muterer/forvandler sig (og forskningen ligeledes hermed).

Keren, også som en vilje til at ændre sig, og at skubbe på ændringer. (Begrebs)arbejdet med 'at holde jord', indebærer at vedvarende gen/forstå, at (og hvordan) det er jorden, som holder, og

holder for. Øve sig må man. Artiklen tilbyder sig, på den måde, ved at demonstrere en række paradokser, i en forventning om, at det også er ved at stå ved disse, at en samtale og en udforskning, der kan være værd at være i, kan åbne sig.

Litteratur

- Ahl, S. I. 2023. *Regeneration: Gensidigt helende praksisser i en ny jordbrugsbevægelse*. LAE.
- Barad, K. 2007. *Meeting the Universe Halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, Durham: Duke University Press.
- Barad, K. 2010. Quantum entanglements and hauntological relations of inheritance: Dis/continuities, space-time enfoldings, and justice-to-come. *Derrida today*, 3(2), 240-268.
- Barad, K. 2019. After the end of the world: Entangled nuclear colonialisms, matters of force, and the material force of justice. *Theory & Event*, 22(3), 524-550.
- Bellacasa, M. P. 2017. *Matters of care: Speculative ethics in more than human worlds*.
- Davis, J., Moulton, A. A., Van Sant, L., & Williams, B. (2019). Anthropocene, capitalocene,... plantationocene?: A manifesto for ecological justice in an age of global crises. *Geography Compass*, 13(5).
- Belle, L., Navarro, T., Sewer, H., & Yanique, T. 2019. Ancestral queendom: Reflections on the prison records of the rebel queens of the 1878 fireburn in St. Croix, USVI (formerly the Danish West Indies). *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, 8(2), 19-36.
- de la Cadena, M. & Blaser, M. Eds. 2018. *A world of many worlds*. Duke University Press.
- de la Cadena, M. 2019. An Invitation to Live Together. Making the "Complex We". *Environmental Humanities* 11 (2): 477-484.
- Fløjgaard, C., Buttenschøn, R.M., Byriel, F.B., Clausen, K.K., Gottlieb, L., Kanstrup, N., Strandberg, B. & Ejrnæs, R. 2021. Biodiversitetseffekter af rewilding. *Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi*. Videnskabelig rapport nr. 425
- Ghelfi, A., & Papadopoulos, D. 2022. Ungovernable Earth: Resurgence, translocal infrastructures and more-than-social movements. *Environmental Values*, 31(6), 681-699.
- Haraway, D. J. 2016. *Staying with the Trouble*. Duke University Press.
- Haraway, D., & Tsing, A. (2019). Unblocking Attachment Sites for Living in the Plantationocene. Center for 21st Century Studies. YouTube. April, 17. 2019
- Holland, M.M, Risser, P.G & Naiman, R. J. eds. 1991. *Ecotones: The Role of Landscape Boundaries in the Management and Restoration of Changing Environments*. New York: Chapman and Hall.
- Hultman, M. 2017. Exploring industrial, ecomodern, and ecological masculinities. *Routledge Handbook of Gender and Environment*. Ed. S. McGregor. Oxon: Routledge.
- Ishikawa, N. 2020. Into a New Epoch: Capitalist Nature in the Plantationocene. In: Ishikawa, N., Soda, R. (eds) *Anthropogenic Tropical Forests. Advances in Asian Human-Environmental Research*. Springer, Singapore.
- Juelskjær M. 2025. Soil-temporalities and questions of care – inquiring into precarious relations. *Science as Culture / SI on soil recuperation*. (submitted).
- Juelskjær, M. 2024. Jordforbindelser: at kultivere forskningsetik gennem en stubbemærk. In J. Kofoed, & N. Kofoed (red.), *Forskningsetiske øjeblikke*. Århus Universitetsforlag. (in press)

- Juelskjær, M. 2023. At sanse med dyb og tyk tid: geopoetiske bevægelser i det antropocæne. i H Falkenberg & S Sauzet (red), *Multisensoriske metoder og analyser*. Samfundslitteratur, Frederiksberg, 125-158.
- Juelskjær, M. 2019. *At tænke med agential realisme*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Juelskjær, M., Plauborg, H., & Adrian, S. W. (2021). *Dialogues on Agential Realism: Engaging in Worldings Through Research Practice*. Routledge.
- Juelskjær, M., Bjerg, H., Olesen, K. G., & Staunæs, D. 2018. *Datas hvordan: kapabilitet til etisk data-literacy*. *Arbejdsrapport no. 2*. (1-22).
- Kopittke, P. M., Menzies, N. W., Wang, P., McKenna, B. A., & Lombi, E. 2019. Soil and the intensification of agriculture for global food security. *Environment international*, 132, 105078.
- Kuzyakov, Y., & Zamanian, K. 2019. Reviews and syntheses: Agropedogenesis–humankind as the sixth soil-forming factor and attractors of agricultural soil degradation. *Biogeosciences*, 16(24), 4783-4803.
- Lykke, N. 2009. Non-innocent intersections of feminism and environmentalism. *Kvinder, Køn & Forskning*, (3-4).
- Myers, N. 2017. From the anthropocene to the planthroposcene: Designing gardens for plant/people involution. *History and Anthropology*, 28(3), 297-301.
- Myers, N. 2018. "How to grow livable worlds: Ten not-so-easy steps. In *The World to Come*, eds. Kerry Oliver Smith, Harn Museum of Art, Gainesville, Florida, 53-63.
- Neimanis, A. 2019. *Hydrofeminisme*. Laboratoriet for Æstetik og Økologi
- Pedersen, H. 1975. *Det danske landbrug*. Gyldendal.
- Petersmann, M. C. 2021. Response-abilities of care in more-than-human worlds. *Journal of human rights and the environment*, 12, 102-124.
- Reardon, J., Metcalf, J., Kenney, M., & Barad, K. 2015. Science & Justice: The trouble and the promise. *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*, 1(1), 1-48
- Rivadeneira, N.R. & Carton, W. 2022. (In)justice in modelled climate futures: A review of integrated assessment modelling critiques through a justice lens, *Energy Research & Social Science*, 92,
- Rockström, J. et al. 2024. The planetary commons: A new paradigm for safeguarding Earth-regulating systems in the Anthropocene. *PNAS* 121 No. 5 e2301531121
- Røpke, I. 2020. Econ 101 - In need of a sustainability transition. *Ecological Economics*, 169, [106515].
- Schrader, A. 2015. Abyssal intimacies and temporalities of care: How (not) to care about deformed leaf bugs in the aftermath of Chernobyl. *Social Studies of Science*, 45(5), 665-690.
- Shiva, V. 2022. *Oikos, at bringe økonomien tilbage til jorden*. Laboratoriet for æstetik og økologi. (udgivelse bpa engelsk blogindlæg, 2019)
- Silberzahn, L. 2024. Care, Ecology, and the Crisis of Eco-social Reproduction: Politicizing More-than-Human Care. *Hypatia*. 1-21.
- Staunæs, D., Brøgger, K. & Hvenegaard, K. eds. (2024) *Performative vendinger i feministisk teori*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Tsing, A. (2015). *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press
- Wynter, S. 1971. Novel and history, plot and plantation. *Savacou*, 5, 95–102.

Noter

- ¹ Fagfagligt benyttes den engelske term 'rewilding', feltet bærer altså denne anglicisme. Jeg bruger dansk begreb, endskønt 'genforvildning' (endnu) ikke er slået igennem. Der er desuden faglige diskussioner om, hvorvidt paradigmet reelt indebærer en 'gen'forvildning – da der ikke er evidens for store græssere i ur-

skoven (se fx Bent Odgaard). Genoprettelse af natur indebærer, at et specifikt greb gøres til det 'oprindelige'. For brug af term: "Biodiversitetseffekter af rewilding" Fløjgaard m.fl (2021). Molslaboratoriet Rewilding på Molslaboratoriet (naturhistoriskmuseum.dk)

- ² 3 stiftere (heriblandt undertegnede) begyndte 2021, nu en bestyrelse på 7. Vedtægter, plantepraktisser, deltagelse i debatarrangementer mv: www.skovgro.dk. Første jordstykke (2.7 HA, Vallestrup) erhvervet 2023 i samarbejde med Fors A/S (som har vandboringer ved arealet) og Dansk Økojord (som nu ejer hovedpart af jorden, Skovgro tilplanter). Andet jordstykke (5 HA, Odsherred) er i gang med at blive foreningens via bevilling fra Nordea Fonden (juni 2024) samt med tilskud fra (og samarbejde med) Nyrup Andelsvandværk, som har tre boringer på arealet, der beskyttes i jordkøbet. En gruppe borgere ved Mårslet/Aarhus har sommer 2024 tilsluttet sig foreningen og leder efter et jordstykke (sandsynligvis i model med Dansk Økojord som økonomisk partner). Biodiversitetsregistrering på Vallestrup er påbegyndt via Arter.dk.

Foreningen udgør både et privat engagement og et videnskabeligt (felt)arbejde. I antologi om forskningsetik (Juelskjær 2024) kalder jeg (inspireret af landart-kunstner Robert Smithson) dette en "mudret praksis", og kapitlet udforsker denne mudrethed og dens forskningsetiske implikationer. I nærværende artikel argumenteres ej for det videnskabeligt forsvarlige i denne arbejdsform.

Foreningen har intet ansvar for eller 'aktier' i forskningen.

- ³ En onto-epistemologisk videnskabsposition. I tråd med agential realisme (se næste fodnote).
- ⁴ Artiklen er inspireret af agential realistisk tænkning. Artiklens formål er *ikke* at præsentere agential realisme, derfor denne komprimerede fodnote om enkelte agential realistiske grundforhold. Artiklen kan fint læses uden at læseren har kendskab til agential realisme.
- Agential realisme bygger på Karen Barads originale samtænkning (eller diffraktive læsning) af poststrukturalistisk, feministisk-, postkolonial mv. tænkninger med en fysik-filosofisk og kvantefysisk tænkning. Herigennem får (kønnede og kønnende, racialiserende etc.) tilblivelsesprocesser dels et mere-end-menneskeligt fokus og samtidig bliver tid og rum (qua kvantefysikken) til tilblivende og transformativ størrelser. Frem for at undersøge *interaktioner* i tid og sted, undersøges *intra-aktioner*, som er processer, som om-skaber og forbinder tider, steder, diskurs, materialitet/stof. Agential realisme er ikke en 'materialitetstænkning', men derimod en mere omfattende teoretisering af kausalitet og tilblivelse – af tid, rum, diskurs, stof, væren. Alle agential realistiske begreber har relationel (ikke essentialistisk) karakter. Agential realisme er en entanglement/forbundetheds-tænkning; der findes ikke individuelt eksisterende enheder.
- ⁵ Analysetilgangen 'fra objekt til fænomen' beskrevet i Reardon et.al 2015; Barad i samtale, Juelskjær et.al 2021; samt udforsket og eksemplificeret i Juelskjær 2019.
- ⁶ Se også Juelskjær et.al 2021 kapitel 7.
- ⁷ Artiklen gennemgår ikke den omfattende omsorgsforskning.
- ⁸ Schrader trækker en onto-epistemologisk pointe fra Barad (2007): Det handler ikke om at skaffe sig mere viden til at lukke 'videns-gabet' (en epistemologisk problemstilling) men om en fundamental, ontologisk u-bestemthed ved fænomenet (se fx Schrader i samtale, Juelskjær et.al 2021), som er i iterativ intra-aktiv tilblivelse.
- ⁹ De to modaliteter (for/about) er ikke nødvendigvis dikotome. Schraders tillæg kan fx aktiveres i situationer, hvor man er i færd med at 'care for': som en etik, der vedrører at bremse og forstyrre en forestillet sikkerhed om hvad der er brug for (Juelskjær et.al 2018).
- ¹⁰ Det er ikke ligegyldigt hvor de placeres. Og solceller er, som al anden teknologi, ikke blot et uskyldigt objekt, endskønt fortællingen om, hvad den 'gør godt' forsøger at skære forbindelserne til skaderne. Terraformning i forbindelse med 'grøn omstilling/business-as-usual' handler også om de ødelæggelser af landskaber, liv og livsgrundlag som er konsekvenser af råstofudvinding- og følgeindustri.

Nærværende forskningstilgang indebærer netop at træde disse forbundetheder og de ansvar, som de implicerer. Dette skal også skubbe imod en problematisk 'bare-plant-nogle-træer' diskurs.

¹¹ Oversat fra Plantationocene/red. Staunæs et.al. 2024. Alle Haraway begreber er oversat vha denne.

¹² Ved miljøkonsulentfirmaet Habitats.

¹³ https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-directive-soil-monitoring-and-resilience_en. Jord her nu i en sundhedsdiskurs, som knytter jordens helbred til menneskets og til geopolitik.

¹⁴ Agropedogenese (Kuzakov & Zamanian 2019) markerer menneskelige handlinger som en 'jordformende faktor', som medårsag til jorderosion og forarmning, altså, endnu en begrebspecificering ift antropocæne kriser. **Pedrogenese** kommer af græsk pedo-, eller pedon/ 'jord, jordbund,' og genesis/'oprindelse, fødsel'. Dvs. jordbundsudvikling, jordbundsdannelse eller jordbundsgenese, dvs. jordbundsprofildannende processer, der reguleres af effekterne af placering, miljø og historie (wiki). **Agro**, vdr. landbrug.

Se også Kopittke et.al 2019.

¹⁵ Den store danske lex.

¹⁶ I fagfeltet økologisk økonomi (se Røbke 2020) argumenteres for at tænke i reale ressourcer som det regulerende princip i henseende til pengeøkonomien. Penge som en virtuel ressource kan altid tilføjes 'flere nuller', hvorimod der er reale grænser for de reale ressourcer. Derfor skal penge bruges som styringsinstrument i balancering af de reale ressourcer. Danmarks 'earth overshoot day' var i 2024 d. 16/3. Klodens var d. 1/8.

I forlængelse heraf kan man finde degrowth eller *modvækst* 'bevægelsen' og -forskning, som går efter kapitalismens vækstparadigme og dens produktion af global uretfærdighed og skade. 'Grøn omstilling' er koblet ind i vækstparadigmet. For maskulinitetsformer læst kritisk gennem modvækst, se Eversberg & Schmeizer 2023.

¹⁷ Eg er en nøgleart, dvs. livsgrundlag for hundredvis af organismer.

¹⁸ Se også projektet "Hosting lands" <https://hostinglands.com/dk>

¹⁹ For analyse af maskulinitetsformer – også dens 'økoventlige' varianter - knyttet ind i landbrugsindustrien se Hultman 2017. Dette analysegreb kunne være givtigt i fænomen-graferingen. Forfølges ej i nærværende artikel.

²⁰ Jeg spekulerer over specificiteterne af god-ond i forhold til gold-steril i jordbeskrivelserne. Hvad indikerer dette, onto-epistemologisk? Hvilke affektive tråde og tilknytninger? Hvilke forhold mellem jord og mennesker? Måske en historiker kan udlede termerne god/ond i 1600tallet: Hvorfor tilskrives jorden vilje/intention/egenskab (er det fx knyttet til noget bibelsk? Var det erfaringen med at være udleveret til jordens/naturens kræfter)? Jeg kommer i tanke om det gamle udtryk om, at noget kan 'falde i god jord', et udtryk for, at noget (eller nogens viljer og intentioner) bliver positivt modtaget og får en gunstig effekt.

Gold & steril har andre konnotationer, gold: dels til noget rumligt/landskabeligt – det øde, uden liv (en konstatering af en stedslig tilstand). Men også ikke-liv som ufrugtbar, som ikke i stand til at bære frugt/liv/afkom, knyttet til menneske og dyrekroppe, et fravær af frugtbarhed. 'Steril' er dels betegnelsen for genstande eller overflader som er 100% fri for mikroorganismer, mens sterilisering er den aktive proces at gøre noget rent, eller ufrugtbar. dvs. konnoterer måske til teknologi, laboratorier (tech-landbruget), hvor nogets tilstand som steril er konsekvens af en handling – sterilisering, som er begået mod/iværksat i forhold til et område, en genstand, en krop, en (mikro)organisme. En aktiv gøren noget dødt/skabe et fravær.

I god-ond har jorden en magt over mennesket ift. hvad den vil give? I gold-steril har mennesket sat sine viljer igennem, med de konsekvenser, som begreberne beskriver.

²¹ Apropos ekstraktion: Skovhugsten (næste fodnote) betød, at i 1805 var kun 4% areal i Danmark skovdækket. Fredsskovsforordningen af 1805 beskytter og fremmer skovene (i dag knapt 15%). Men paradigmet former et landskab med opdeling af områder for (ofte hegnet) skov og områder for åbent land, hvil-

- ket får konsekvenser for biodiversitetens udvikling: der mangler habitatkorridorer til skove/naturområder hen over dyrkningsområder, åbent og bebygget land. Men det er et andet fortællepor.
- ²² Brugsretten var hierarkiseret/klasse-skaleret: husdyrene spiste olden/agern, som ellers var blevet til nye træer. Bønderne havde ret til at samle og skære kviste til brændsel og til at etablere gærder. Godsejerne havde retten til at fælde træerne og Kongens flåde havde brug for tømmer til skibe til handel (herunder transatlantisk slavehandel og kolonivarer) og krigsførelse.
- ²³ Dansk landbrug har gennem årtier opkøbt jord og driver giga-landbrug i Østeuropa.
- ²⁴ Men ikke den eneste. En række andre problemstillinger diskuteres i Juelskjær 2024; 2025. fx forbundet-heder mellem arealudnyttelse i Danmark og skovrydning, soyaplantager og prekære livsvilkår i Latinamerika - og foreningens og forskerens ansvar ind i dette. Denne global-nord/syd problematik savner jeg udfoldet i nærværende artikel.
- ²⁵ En anden vej at gå fra gold til liv er fx regenerativt jordbrug og at lave blandformer af træer, frugttræer, grønsagsproduktion.
- ²⁶ At fremme brugen af træ fx i byggebranchen.
- ²⁷ Skovfoged Asger Hansen, Interview med Juelskjær, marts 2023
- ²⁸ Det er vigtigt at ikke blot pege landmanden ud (isoleret). Det er *hele* produktionsparadigmet og netværket af afhængigheder, der er i spil og ansvarlig for logikker, industri-praksisser samt ikke mindst principperne for landbrugsøkonomien, foruden politisk reguleringen af området ift. brug af pesticider osv. Se Hultman (2017) om betydningen af industriens maskulinitetsformer. Endvidere påpeger forskning, at det tidlige før-industrielle landbrug har gavnet artsdiversitet (se Bent Odgaard).
- ²⁹ Der er mange analytiske spor i den problematik, som her fremstår simplificeret, men som ville bringe teksten for vidt omkring. Fx er det så godt som umuligt i Danmark at leve af at producere grøntsager til danske forbrugere. Hele den økonomiske tilgang til erhvervet må ændres, pløje og sprøjtefri dyrkning fremmes, samt fremme lokal plantebaseret fødevarereproduktionsfællesskaber osv. Binde økonomi i relation til de reelle ressourcer (jf. den økologiske økonomi. Se fodnote 11 og fx Røbke 2020).
- ³⁰ For dansk landbrugshistorie se fx Ahl 2023. For andre lokaliteter se fx Ishikawa 2020; Shiva 2009.
- ³¹ Den tænkning og praksis, begrebet 'regenerativt landbrug/dyrkningsformer' markerer, har eksisteret og er blevet praktiseret, vedligeholdt og udviklet af fællesskaber og folk hele vejen igennem tiderne. Det er ikke noget som *opfindes 'nu'*, men det opdages og udbredes heldigvis af mange, i denne tid. Se fx Ahl 2023.
- ³² Forskningsarbejdet er ikke fondsfinansieret men foregår indenfor rammerne af en ordinær universitetslektorstilling. De forskellige (fænomengraferede) tråde må følges gradvist.
- ³³ Wayne James, USVI, fra videoen "Dansk Vestindien, en koloni bliver til". Citeret i Juelskjær 2019.
- ³⁴ Problematikken er også behandlet i Juelskjær 2024. Fors A/S er et offentligt forsyningselskab med visionært og vidtrækkende sigte på vandbeskyttelse via skov- og naturgørelse. De private vandværker står i en mere prekær situation, de er ikke professionelle aktører men blot borgere fra området, valgt ind i vandværkets bestyrelse og her skal varetage fællesskabets interesser. De private vandværker er understøttet af organisationen Danske Vandværker.
- ³⁵ I 2023-4 er opmærksomheden på de indre farvandes liv/død dog intensiveret.
- ³⁶ Menneskelige helbredshensyn er absolut også relevante, og pointen er ikke her at om-vende hierarkiet. Vand er i det hele taget en prekær substans (som kan våbengøres i konflikt- og krigszoner), og adgangen til rent drikkevand eller vand overhovedet er både uens og uretfærdigt distribueret, planetært, og vil blive en stadig mere prekær substans som planetære kriser udruller sig, i forskellige fremtidige scenarier for Jordens liv.
- ³⁷ Se Kate Scow i samtale med Bellacasa & Papadopoulos. Ecological Reparation: Groundwater Microbial Kinship-Care (youtube.com)